

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap

Tecken som stöd vid barns språkutveckling

Fem förskollärares erfarenheter och strategier om tecken som stöd i
förskolan

Maria Glaas och Johanna Jansson

2013

Examensarbete, Grundnivå (yrkesexamen), 15 hp
Pedagogik
Läroprogrammet

Examinator: Peter Gill
Handledare: Johan Liljestrand

Glaas, Maria & Jansson, Johanna (2013). *Tecken som stöd - Förskollärares erfarenheter och strategier om tecken som stöd*. Examensarbete i pedagogik. Lärarprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

Abstrakt

Redan vid tidig ålder börjar människan att bearbeta språket och vi utvecklar det genom att använda alla våra sinnen samt i rika kommunikations världar. Syftet med studien är att belysa vad fem förskollärare har för erfarenheter och strategier om och hur tecken som stöd är ett hjälpmedel för barnets språkutveckling. Då alla barn utvecklas i olika nivåer, det vill säga att en del barn lär sig att tala tidigt i livet medan andra barn tar tid på sig. Därför behövs olika hjälpmedel och även kunskaper hos de vuxna för att kunna möta alla barns olika men ändå unika behov. Som metod till denna studie har vi använt oss av en kvalitativ undersökning då vi har intervjuat fem förskollärare med hjälp av ljudinspelning. I våra intervjuer visade det sig att förskollärarna ser tecken som stöd som ett positivt hjälpmedel till barnets språkutveckling. Men det skiljer sig om hur förskollärarna arbetar med det och hur mycket. Resultatet visar att vid användning av tecken som stöd har samspelet en stor del, både mellan vuxna och barn samt barn och barn. Då det även är viktigt med ögonkontakten mellan individerna som samtalar för att kunna se och uppfatta vad den andre menar. Resultatet visar även att tecken som stöd används som ett hjälpmedel till att varje barn ska kunna uttrycka och göra sig förstådd på ett eller annat vis.

Nyckelord: Förskollärare, förskoleåldern, kommunikation, pedagogik, språkutveckling, tecken som stöd.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund	2
Språkutveckling	2
Kommunikation med kroppen	5
Tecken som stöd.....	6
Styrdokumenterna om språkutveckling	8
Syfte.....	9
Frågeställningar	9
Metod.....	10
Metodval	10
Urval	10
Genomförande	11
Bearbetning.....	11
Validitet och reliabilitet.....	12
Resultat.....	13
Tecken som stöd stimulerar barns språkutveckling.....	13
Tecken som stöd används som ett hjälpmedel i barngruppen för tydligare kommunikation.....	14
Utbildning och material erbjuds men brist på tid och ekonomi	15
Sammanfattning av resultatet.....	16
Diskussion och analys.....	18
Metoddiskussion	18
Resultatdiskussion.....	19
Tecken som stöd stimulerar barns språkutveckling.....	19
Tecken som stöd används som ett hjälpmedel i barngruppen för tydligare kommunikation.	20
Utbildning och material erbjuds men brist på tid och ekonomi	21
Övergripande diskussion	22
Vidare undersökning	22
Litteraturförteckning	23
Bilaga 1	25
Bilaga 2	26

Inledning

Förskolan har i uppdrag att hjälpa och stödja barn i deras utveckling. Pedagogerna ska finnas till, stimulera samt ge dem kunskap. I barnets utveckling är språket en stor del, och även en viktig del i deras framtida liv. Utan språket och kommunikation skulle samhället inte fungera som det gör idag. Vi är helt enkelt beroende av vårt språk. Men vad innebär egentligen språk? Svensson (1998) skriver att många kopplar begreppet språk till tal- eller skriftspråk medan hon menar att begreppet innehåller så mycket mer än så. Teckenspråk, piktogram, brailleskrift samt kroppsspråk är några exempel som hon belyser.

Vi har genom att vistats på olika förskolor, läst tidningar samt läst på ”internet” förstått att tecken som stöd är ett hett ämne inom förskolans värld just nu, vilket har gjort oss intresserad av att titta lite närmare på varför det just är ett sådant hett ämne samt vad förskollärarna säger om ämnet.

Bakgrund

Idet här kapitlet kommer vi att redovisa vad forskningen säger kring barns språkutveckling, kommunikation via kroppen samt tecken som stöd. Vi kommer först att beskriva språkutveckling för att få en förståelse över hur språket utvecklas. För att sedan redogöra hur språket används samt hur forskningen ser på tecken som stöd.

Språkutveckling

Renberg (2006) uttrycker sig att allt liv på jorden kommunicerar, det vill säga allt från havet till en blomma men att människan är unik på grund av just sitt språkliga och begreppsliga tänkande. Med det menar han att människan gör det möjligt att omsätta de språkliga symbolerna, tankar till ord och att det är människans verbala språk som bär upp människan som samhällsvarelse. Enligt Jensen (2012) refererar till Beauchamp (2005) sker det en koppling via våra sinnen redan som nyfödd, då forskare har kommit fram till att vi människor har en särskild region i hjärnan som samlar information från våra sinnen för att sedan utifrån intrycken bearbeta det till en samlad sammanhängande information. Jensen refererar också till Paivio (2007) och hans minnessystem. Paivio menar att vårt minnesystem består av två delar, *det verbala och det icke verbala*. Han menar att den verbala delen tar in information utifrån synen, hörseln samt känseln. Där talat språk kodas genom det auditiva verbala, skrivet språk och teckenspråk kodas i det visuella verbala samt i det taktila verbala systemet kodas blindskrift. Medan i den icke verbala delen kodas sådant som bilder, ansiktsuttryck, gester samt all ljud. Genom att vi har dessa två delar blir konsekvenserna goda då vi oftast kommer åt hela minnet genom att bara aktivera en del av minnesnätverket. Det vill säga att om vi kan få dessa delar att slås samman kommer det att leda till att våra minnen blir starka och långvariga. Jensen (2012) kopplar det till att om en grupp människor sitter i ett rum och en börjar tala blir det oftast automatik att de andra vänder på sig för att kunna se personen som talar, då de vill se personens ansiktsuttryck, gester och andra kropps rörelser, förmodan för att de vill breda intrycket genom att använda sig av flera sinnen.

Många kan tänka sig att språkutvecklingen sker då barnet börjar göra ifrån sig ljud men Niss och Söderström (2006) hävdar att språkutvecklingen börjar redan när barnet blir fött. De påstår att det är viktigt att det yngre barnet får uppleva ord och begrepp med alla sina sinnen, då språkstimuleringen blir bättre. De refererar till Stein (1991) där han uttrycker sig att allt inte går att beskriva med ord, till exempel en upplevelse kan oftast få en annan betydelse då vi beskriver den med ord. Därför anser han att något går förlorat då vi sätter exakta ord på upplevelser och dens känsla. Niss och Söderström (2006) refererar även till den moderna forskningen då de är överens om att det mest centrala i barns hela utveckling är språket och samspelet med sin omgivning. Pramling (1993) refererar till Tizard (a.a.) och hennes studie där hon sammanfattningsvis hävdar att alla barns språkutveckling har nytta och glädje av en stor variation av sin sociala omgivning.

Svensson (1998) skriver också att spädbarn kan ha en språklig kommunikation långt innan de kan tala då de använder sig av joller, pekningar, blickar och skrik. Gjems (2011) skriver att vi vuxna är viktiga i barnens språkutveckling, då vi måste lära dem hur ord och ting hör ihop.

Även att vi vuxna måste lära oss att möta barnet så att vi tillsammans hittar en väg så att vi förstår varandra, och utifrån den vägen jobba oss vidare till att göra barnet förstådd inför omgivningen. För att få kunskaper är den viktigaste erfarenheten språket då du måste ha en förståelse av det budskapet som vill förmedlas till dig. Westerlund (2009) skriver att ett barn vid tidig ålder förstår en massa ord som de sedan samlar på sig men som de inte kan uttrycka ännu då det krävs finmotorisk förmåga, det vill säga att förståelse för språket kommer innan språkanvändningen. Hon skriver även att det krävs mer motorik för att kunna tala än att kunna göra sig förstådd genom gester. Björklund (2008) beskriver att innan barnet har fått talet så tolkar och handlar de via sina kroppsliga ageranden. Och för att kunna tolka barnens små uttryck både muntliga och kroppsliga så är det en viktig uppgift för oss vuxna att vara lyhörda. Björklund refererar till Vygotskij (1978) där han menar att barnen kan göra mer än vad de förstår, det vill säga ett barn förstår i sina tankar till exempel om hur de ska kunna gå till väga för att nå ett föremål men inte kunna förmedla det till omgivningen. Med det menar Vygotskij att språket inte är bortkopplat utan att det finns där men att talet måste utvecklas för att omgivningen ska förstå.

Gregg, Rugg, Souto-Manning (2011) har gjort en studie som handlar om en familj som har gjort en portfölj för att kunna följa sitt barns kommunikativa värld i förskolan samt tvärtom, att förskolan kan följa barnets kommunikativa värld i hemmet. Föräldrarna ville se hur barnet uppfattades kring andra barn och pedagoger i förskolan. Varför de har valt att göra denna portfölj är för att hjälpa barnet med sin språkutveckling då de i portföljer meddelar olika ord, begrepp, meningar samt tecken som barnet förstår. Vikten i studien är att se hur ett barns språkutveckling utvecklas då vi måste lära känna varandra och förstå varandra för att sedan ta det till nästa nivå.

Håkansson (1998) skriver att Vygotskij och Piaget delar vissa tankar om barns språkutveckling men att deras teorier inte riktigt går samma väg. Piaget påstår att tänket är grunden för språket och att det är den kognitiva förmågan som först måste utvecklas för att sedan utveckla språket. Medan Vygotskij anser att språket utvecklas genom sociala och kulturella relationer och utifrån detta utvecklas tänket. Vygotskij menar alltså att det är när barnet kan förklara sina handlingar genom språket som barnet kan börja använda språket till att tänka. Med sociala och kulturella relationer menar Vygotskij att barn behöver äldre personer i sin omgivning för att stimuleras i sin språkutveckling. Barnet lär sig att sätta ord på föremål men behöver stöd för att bygga meningar och förstå sammanhang, och detta lär sig barnet genom att vistas i miljöer som är rik på kommunikation. Men alla befinner sig i otroligt olika miljöer och därför skriver Hagtvét (2004) att språket hos barn kan variera beroende på i vilken miljö de varit i eller befinner sig i. Vi kan heller inte jämföra barn i samma ålder eftersom alla barn är olika oavsett ålder.

Dencik, Bäckström och Larsson (1988) har gjort ett forskningsprojekt om förskolebarns uppväxtvillkor i storstadsförorter i Sverige och Frankrike, detta projekt kallas för FRASBO-projektet. Resultatet av deras forskning visade att det yngre barnet använder språket i första hand till att fånga kontakt med de andra barnen via deras namn, korta meningar eller vid mimik och kroppsrörelser, men att vi även kan höra det yngre barnet sitta och prata med sig själv. Språket hos det äldre barnet handlar mer om att de initierar och håller samspelet vid liv

med andra genom att prata. Det vill säga att det äldre barnet kan använda språket till ett kontaktinstrument då de kan hålla samspelet vid liv med andra genom andra nya ord och tankar medan det yngre barnet lätt bryter sin lek då det hittar något nytt som fångar deras intresse. Forskningsprojektet har även sett att det sociala livet på förskolan kan bli sämre då barnet har brist i sin språkförmåga än vad det är för de andra barnen.

Juhlin (2009) skriver om hur viktigt det är att kunna uttrycka sig och göra sig förstådd för omgivningen. Ett barn med talsvårigheter kan bära så mycket frustration, oro och ångslan inom sig på grund av att inte kunna göra sig förstådd för andra barn eller vuxna. När barnet inte längre orkar stå emot frustrationen något mer kan konsekvenserna bli att barnet antingen tar till något annat som till exempel ett slag med näven för att göra sig sedd eller så kan barnet bli tystlåten, gömmer sig och försvinner då i mängden. Juhlin beskriver att det borde vara varje människas rätt att kunna uttrycka sina känslor såsom sin glädje, ilska, rädsla, längtan, lycka och sorg. Pramling (1993) hävdar också att det är viktigt att vi vuxna engagerar oss och försöker förstå barnets kommunikativa värld. För Pramling menar att ett nyfött barn har medfödda beteenden som är syftet till att underlätta samspelet med sin omgivning. Men om vi vuxna inte förstår eller feltolkar barnet kan konsekvenserna lätt bli att barnet minskar sina beteenden till samspel vilket också kan bilda nya andra beteenden.

Heister (2003) beskriver att språkstörning hos barn kan delas in i två delar, *försenad eller avvikande språkutveckling*. Försenad språkutveckling är då barnet är normalt men är försenad i språket medan vid avvikande språkutveckling följs inte ett normalt utvecklingsmönster. Inom språkstörning kan även talförsening nämnas då barnet endast är försenad i talutvecklingen. Språkstörning är ett brett ämne, det vill säga att det förekommer i många olika grader, från lätt till grav. Men oavsett i vilken grad barnet är i så har alla barn med språkstörning svårt att uttrycka sig, vilket gör att omgivningen har svårt att förstå barnet. Därför anser Heister att det är extra viktigt att hjälpa dessa barn. För kan de inte bli förstådda och föra en kommunikation blir konsekvenserna att barnet kan få allmänna inlärningsvårigheter och inte utvecklas som de ska i andra ämnen heller. Heister refererar till forskare att de har kommit fram till att språkstörning är ett av det vanligaste funktionshindret i förskoleåldern, det vill säga ungefär 10 procent av samtliga barn har någon form av svårigheter inom tal- och språk området. Tisell (2009) refererar till Gunilla Ladberg, beteendevetare, fil.dr i pedagogik att för människan är språket bara ett medel. Det är kommunikationen som är vårt mål och hur kommunikationen går till har ingen betydelse. Hon påstår att det som gynnar kommunikationen gynnar också språkutvecklingen.

Sammanfattningsvis belyser dessa författare att språket är nödvändigt för människan och att språket inte kommer av sig själv utan behöver stimulans. Barnet behöver vistas i miljöer där kommunikation uppstår och även stimulera alla sina sinnen eftersom språket behöver de olika sinnen för att orden, begreppen samt minnet ska bli tydligt och långvarigt. I nästa avsnitt kommer vi att beskriva vad författarna anser om hur vi använder språket, vad kroppen har för betydelse i en kommunikation samt vad samspelet mellan individerna har för betydelse.

Kommunikation med kroppen

Jensen (2012) beskriver att kommunikation är när två eller flera personer delar ett innehåll/information med varandra. Om innehållet sägs med ord eller via andra uttryck till exempel via kroppen har ingen betydelse utan bara det sker en dialog mellan personerna är det kommunikation. Och kommunikation är en viktig del i vårt samhälle och han menar att det inte går att lära ut kunskap utan att ha en kommunikation, likaså ledarskap. Det går ju inte att leda en grupp om kommunikationen inte fungerar. Det vill säga att vi måste kommunicera med varandra på något vis för att du och samhället ska kunna fungera.

Gjems (2011) påpekar att Vygotskij anser att små barn som ännu inte har utvecklat sitt tal kan uttrycka sina känslor och viljor genom olika gester med kroppen, såsom sträcka ut armarna och le eller vända bort huvudet och visa att de inte vill. Björklund (2008) refererar till Johansson (1999) där hon skriver att de yngre barnen använder sig av sina kroppar då de kommunicerar med varandra. Som när de vill visa avstånd vänder de sig bort och när de vill ha god kontakt visar dem de med kroppen vid att söka närkontakt genom att till exempel luta huvudet mot den andra. Westerlund (2009) skriver om att det är viktigt att vi vuxna är uppmärksamma, och ser barnets egna sätt att kommunicera och uppmuntra dem till detta. Hon menar att vuxna inte ska vara fixerad och skynda på talet utan att vi möter barnet i dens nivå och kommunicerar utifrån detta. Hon ger ett exempel om att vi kan lära en papegoja att tala men skillnaden för oss människor är att den härmar bara och inte kommunicerar. Vi kan inte bara lära barnen en massa ord utan vi måste även lära dem innebörden och sammanhang.

För att ett barn ska lära sig att kommunicera är det omgivningen som spelar roll. För barnet måste uppmuntras och stödjas via samtal och samspel och detta sker via andra människor. Detta gäller både det verbala språket och tecken då barnet lär sig genom andra. Tisell (2009) refererar till Boel Heister, Logoped SÖK, Södra regionens kommunikationscentrum.

Engdahl (2011) hävdar att små barn är sociala, de söker kontakt med andra barn men inte bara genom verbala ord utan även också via kroppen. Hon påstår att barn använder mycket ansiktsuttryck, gester och rörelser då det sker en social handling. Hon ger några exempel och här är två av dessa. En pojke hoppar upp på en bänk och via hans rörelser och ansiktsuttryck bjuder han in en pojke som kommer och vill också vara med. Den första pojken har då bjudit in och frågat om kompiserna vill vara med och kompiserna uppfattade leken som inbjudande då han gick till bänken och gjorde likadant som den förste pojken. Det andra exemplet är att några pojkar är ute och cyklar. Då en pojke cyklar in i en kompis vilket leder till att kompiserna visar med sin kropp att han blir ledsen och skulle behöva någon vid sin sida. Utan ett ord går pojken till pedagogen för att ta henne till kompiserna. Engdahl (2011) refererar även till Merleau-Ponty (1962) där hon uttrycker sig att barn inbjuder och kommunicerar med andra via sina levande kroppar.

Jensen (2012) skriver att gester och kroppsspråk är bra att använda även då du för en verbal kommunikation eftersom det verbala budskapet då förstärks och blir tydligare. Enligt Jensen har även studier visat att gester och kroppsspråk hjälper minnet att komma ihåg det verbala budskapet. Jensen skriver också att studier har visat att vi tar till oss mer av den icke verbala kommunikationen då den avgör hela 65 procent av samtalet. Enligt Løkken, Haugen & Røthle

(2006) menar Merleau-Ponty (1964) att det talande ordet inte existeras först det har blivit uttryckt genom en kropp då det är meningsinnehållet i kroppsspråket samt i talet som gör kommunikationen möjlig.

Sammanfattningsvis belyser författarna att det inte bara är de talande orden som har en betydelse när vi samtalar med andra, även kroppen har en stor betydelse vid kommunikation. Författarna menar att vi människor uttrycker känslor, beskriver ord samt bjuder in folk via våra kroppar. Det vill säga att kroppen är ett hjälpmedel för den kommunikation som människorna för. I nästa avsnitt kommer vi att kort beskriva vad tecken som stöd är samt skillnaden till teckenspråk. Vi kommer sedan att belysa vad författarna anser om tecken som stöd och vad det har för betydelse för språkutvecklingen.

Tecken som stöd

Enligt (Sveriges dövas riskförbund, 2009) är tecken som stöd uppbyggt av den svenska grammatiken och det är samma ordföljd som i det svenska språket. När tecken som stöd används talar man som vanligt och tecknar enbart de viktigaste orden i en mening. Tecken som stöd används oftast av de barnen med språkstörning eller utvecklingsstörda. Medan teckenspråk har en egen grammatik med ett visuellt språk och detta används med de som är döva. Det vill säga att du kommunicerar via teckenspråket och använder dig av mimik och inte tal

Marilyn (1996) skriver i sin artikel om att forskare har kommit fram till att användning av särskilda tecken och teckenspråk leder till en förbättrad kommunikativ kompetens hos barnet. De påstår att när barnet ha fått tecknet kommer språket spontant och att de barn som har använt sig av tecken får ett bättre ordförråd. Hur barnen kan få ett rikare ordförråd genom att använda sig av tecken kan Marilyn (1996) refererar till TH Gallaudet förklara genom hans teori. Gallaudet påstår att språket blir mer ”perfekt” om barnet både får se och höra ord och att den kunskap som har åstadkommit på detta sätt kommer att behållas längre.

Liljedahl (2010) skriver i sin rapport att resultatet av forskning har visat att tecken som komplement till talet leder till att barnet lättare kan uttrycka sig, får större ordförråd fortare och det har även visat sig att barn som har använt sig av tecken kan få det lättare att läsa. Liljedahl (2010) skriver också om en studie som gjorts i USA, där resultatet av studien visade att tecken som stöd inte bara var nyttigt för barnens språkutveckling utan det resulterade även i en lugnare miljö och ljudnivån blev lägre. Tisell (2009) beskriver att tecken gör det lättare för barnen att höra vad som sägs i rörlig miljö eftersom det använder flera sinnen än hörseln. Barnen ser även ordet och Tisell påstår att koncentrationen och närvaron hos barn ökar vid tecknandet. Hon påstår att tecken som stöd inte bara är bra för de barn som har hörselnedsättning eller någon diagnos utan att det gynnar alla barn.

Tecken är starkt beroende av gester och andra uttryck och användande av tecken sker med de yngre barnen för att hjälpa dem i språkutvecklingen för att de sedan trappas ner efter barnet är i tre-fyra års ålder, då språkutvecklingen mer handlar om talet. Marilyn (1996) refererar till Moore (1970) .

Marilyn (1996) skriver om barnet har bristande kunskaper i språket kan det förändra barnets interaktiva upplevelser samt vid lek med andra barn. Marilyn (1996) refererar även till Piagets skrifter (1955) där Piaget stödjer forskningen om att språk i rörelse stimulerar barnens språkutveckling, och om ett yngre barn visar tecken kan det vara lättare att förstå än ett talat ord. Skau och Cascella (2006) skriver om barnet har tal- och språk förseningar, kan tecken vara en god väg till att prata, det vill säga att tecken fungerar som ett hjälpmedel för barnets språk. Tecken ger en visuell och taktil representation av det talande ordet och Skau och Cascella menar att det är ett billigt hjälpmedel eftersom förskollärarna samt föräldrarna enbart behöver ta sig tid att lära sig tecken. Tecken som stöd krävs inte en hel utbildning för att lära sig utan du väljer enstaka ord som är vanliga i barnets vardag.

Ganz, Cook, Corbin-Newsome, Bourgeois och Flores (2005) har gjort en studie där de undersöker barnens kommunikation. Just den här studien handlar om en flicka som fick diagnosen Autism och hade då problem med kommunikation men genom att använda sig av tecken har flickan fått en bättre kommunikation med omgivningen. Det studien ville bevisa är att många barn har svårt med kommunikationen och därför behövs det annat material som komplement till språket. De tar även upp att avvikande beteende ofta förekommer då kommunikationen inte fungerar som den ska. Ganz, Cook, Corbin-Newsome, Bourgeois och Flores (2005) refererar även till andra studier som har använt sig av tecken tillsammans med barn. Deras resultat blev att de såg att barnen började förstå varandra och utvecklades i sociala färdigheter. Vilket ledde till att aggressionerna hos barnen minskade förmodan för att de blev förstådda. Westerlund (2009) skriver om fördelar med tecken, som till exempel en boll visar vi med händerna att den är rund, det vill säga att många tecken beskriver föremål väldigt bra. Dessutom kan tecknet göras långsamt till skillnad från talet utan att betydelse påverkas. Enligt Westerlund finns det vissa likheter mellan tecken som stöd och teckenspråk men de som använder sig av tecken som stöd har en förhoppning om att barnet uppnår det talande språket, för vissa barn går det fortare och för andra barn måste tecken användas i längre tid. Hon tar även upp att tecken är bra då vi är i ett annat land och inte riktigt förstår det andra språket, då kan vi förhoppningsvis göra oss förstådda genom tecken och gester.

Men varför ska man överhuvudtaget lära barnet att använda sig av gester och tecken?
Ett viktigt skäl, som jag ser det, är att *relationen mellan barnet och föräldrarna stärks*.
Den man kan prata med och bli förstådd av känner man samhörighet med.
(Westerlund, 2009, s. 69)

Tisell (2009) påstår att det är lättare att visa barnet orden via tecken än att förklara hur man uttalar orden. Hon påstår även att vi pratar långsammare och tydligare om vi använder oss av tecken som stöd. Enligt Tisell gynnar tecken som stöd barns utveckling då det hjälper barnet att bygga sitt ordförråd, att tidigare kunna uttrycka sig samt att barnet lär sig att förstå vad du säger då handens rörelser är lättare att uppfatta än ett ljud. Men hon är också tydlig med att beskriva att tecken är ett verktyg för barnens språkutveckling. Med det menar hon att ett barn med språkstörning inte ska utveckla ett språk på grund av tecknet utan det behövs även strukturerad språkträning.

Heister (2003) påstår att det idag finns många olika kommunikationsvägar och hjälpmedel för barn med tal- och språkstörningar. Men att det inte används lika flitigt på förskolor/skolor som Heister anser att det borde. Han påstår att det inte används på grund av att de vuxna inte vet vem som är ansvarsperson för detta och konsekvenser blir då att de vuxna väljer att inte använda sig av hjälpmedel som de inte har någon större utbildning av. Och som i sin tur leder till att barnet befinner sig i en miljö där otillräcklig kunskap uppstår. När barnet väl får hjälp med sin språkutveckling är det när barnet är ensam med till exempel en logoped men sedan när barnet är tillbaka i barngruppen ses barnet som vilket barn som helst. Med det menar Heister att barn får stöd i sin språkutveckling inledningsvis men att det oftast rinner ut i sanden och det saknas oftast en långsiktig plan inom förskolan/skolans värld inom det kommunikativa ämnet.

Sammanfattningsvis är tecken som stöd enligt dessa författare ett hjälpmedel för alla barns språkutveckling. De påvisar även att barnen som använder sig av tecken får ett bättre ordförråd och en bättre och tydligare förståelse av de talande orden. Tecken som stöd kan även bidra till en lugnare grupp då barnet kan bli förstådd och behöver då inte bli frustrerad över att omgivningen inte förstår när barnet försöker kommunicera.

Styrdokumentet om språkutveckling

Enligt skolverket (2005) är språk- och begreppsutvecklingen en stor vikt till barnets förståelse för omvärlden men även för att hitta sig själva. Barnet behöver prova och utforska sin omgivning för att sedan kunna använda dessa kunskaper i sin vardag. Genom de vuxnas samtal med barnet ger det utmaning för barnets språk samt tänket och vi vuxna ska hjälpa dem att förstå sammanhang. Skolverket (2010) skriver att ”**Förskollärare ska ansvara för** att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling.” (Skolverket, 2010, s.11) Det står även att;

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd, och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra. (Skolverket, 2010, s.10)

Men det står inte i förskolans läroplan att tecken som stöd ska användas och är då heller inte ett av de strävansmålen i läroplanen. Det blir därför en tolkningsfråga om förskolläraren ser tecken som stöd som ett verktyg till de olika strävansmålen som förskolan ska uppfylla. Dock står det i Skolverket (2010) att alla barn har rätt till samma pedagogiska verksamhet oavsett utifrån vilket behov de begär. Det vill säga att de barn som behöver mer stimulans inom ett visst område ska få det. Inom området språkutveckling står det i Skolverket (2010) att det är viktigt att pedagogerna ser barnens behov och stimulerar deras utveckling av språket genom att fånga upp deras intresse och nyfikenhet i till exempel sång, musik, dans, drama, bild och rörelse.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka och analysera förskollärares erfarenheter och strategier om och hur tecken som stöd är ett hjälpmedel för barnets språkutveckling.

Frågeställningar

- Vilka erfarenheter har förskollärarna av barns språkutveckling med hjälp av tecken som stöd?
- Vilka strategier används för att arbeta med tecken som stöd i förskolan?

Metod

I detta kapitel kommer vi att beskriva vilken metodval vi har använt oss av, vilka vi har valt att vända oss till, hur vi genomförde arbetet samt hur vi bearbetade analysen. Vi kommer även i genomförandet att kort beskriva de fyra forskningsetiska principerna som vi har tagit hänsyn till i denna studie.

Metodval

För att undersöka några förskollärares erfarenheter och strategier kring tecken som stöd finns det många vägar att gå men vi började med att skicka ut enkäter via mail till förskolor i olika kommuner, då vi ville ha en bredare bild av förskollärarna i Sverige. Men vi insåg snabbt att svaren vi fick tillbaka inte var tillräcklig för den informationen vi behövde för att nå vårt syfte. Därför beslutade vi oss för att använda oss av en kvalitativ analys. Då vi har intervjuat olika förskollärare där vi har ställt frågor för att komma åt deras erfarenheter och strategier kring tecken som stöd. Enligt Hjern (2010) används metoden kvalitativ undersökning då forskaren vill ha fram en bredare information kring sina frågor, och detta görs oftast genom intervjuer, anteckningar eller observationsundersökningar. Kvale & Brinkmann (2009) skriver att den kvalitativa forskningsintervjun påvisar deltagarens erfarenheter och synvinkel inom forskningsområdet. Han påstår också att en kvalitativ intervju blir mer som ett vardagligt samtal men som har ett syfte. Vi ansåg att kvalitativa intervjuer var den metod som vi kände att genom dem skulle vi komma åt vårt syfte bäst. Vi ställde frågor där förskollärarna till mesta del inte kunde använda sig av ja och nej svar utan de var tvungna att utveckla sina svar. Enligt Kvale & Brinkmann (2009) är kvalitativ forskningsintervju en metod som har använts sedan långt tillbaka i tiden. Han hänvisar till psykologerna Freud och Piaget, att deras tolkningar av intervjuer fortfarande existerar i de vetenskapliga litteraturena.

Urval

Vi har valt att intervju fem förskollärare till denna studie. Vi hörde av oss till sammanlagt sju förskollärare, varför det blev just de här fem förskollärare är för att de var dem som var frivilliga att ställa upp medan de andra två påstod att de inte hade varken tid eller kunskap. Förskollärarna valdes utifrån deras yrkesbakgrund, det vill säga hur många år de har arbetat inom förskolan. Varför vi utgick efter detta är för att tecken som stöd uppfattar vi någorlunda nytt inom förskolans värld, och därför ville vi intervju förskollärare som har jobbat en längre tid respektive kort tid inom förskolan.

Vi har valt att värna om förskollärarnas konfidentialitet genom att låta dem vara anonyma och använda oss av påhittade namn. Kvale (1997) skriver att publiceringen bör följa de etiska riktlinjerna och genom att byta ut namn sker det en förändring men det ändrar inte formen på informationen. Intervjuerna utfördes med Pernilla, Lena, Sara, Julia, Jana och Karin. De är i åldrarna mellan 26-45 år gamla och har arbetat inom förskolan allt från 4-20 år. Det vill säga att resultatet i studien kommer från en stor utsträckning. Två av förskolorna är relativt nystartade, en är 5-6 år och de andra två har funnits över 20 år.

Utifrån litteraturen kring barns språkinlärning och tecken som stöd formulerade vi intervjufrågorna där förskollärarna fick förklara och ge exempel på hur de ställer sig till ämnet

tecken som stöd. Vi började med att göra en provintervju som vi gjorde med en pedagog vi känner sen tidigare, under intervjun fick vi formulera om en del av frågorna samt lägga till frågor för att få en sådan klar bild som möjligt över förskollärarnas erfarenheter och strategier kring tecken som stöd.

Genomförande

När vi hade valt våra informanter skickade vi ut ett mail där vi förklarade vilka vi är och frågade om de hade intresse för att ställa upp för en intervju som skulle handla om tecken som stöd. I vårt mail beskrev vi även vad forskningsetiska principerna innehåller samt hur lång tid intervjun skulle ta (se Bilaga 1). De fyra forskningsetiska principerna är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. *Informationskravet* innebär att de berörda är tvungna att få information av forskaren om själva arbetet, arbetets syfte samt deltagarens syfte. De berörda valde själva om de ville medverka i vår intervju, vilka frågor de ville besvara samt avsluta intervjun när de ville, detta är *samtyckeskravet*.

Konfidentialitetskravet innebär att den berördas personuppgifter kommer att vara anonyma och deras uppgifter kommer inte att finnas tillgängligt för obehöriga. Materialet från de berörda kommer även att raderas efter analysen slut. *Nyttjandekravet* innebär att vi enbart använder det insamlade materialet till denna forskning som de berörda har medverkat i och ingen annan (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har tagit del av dessa fyra punkter då vi har skickat ut information via mail till informanterna, vi har både i vårt mail men också innan intervjuerna förklarat för informanterna om att de avgör själv hur mycket de vill medverka samt att materialet de ger oss inte kommer att visas för någon annan och heller inte användas i någon annan forskning.

När vi hade fått svar av förskollärarna att de var villiga att ställa upp i intervjun bestämde vi plats och tid vi skulle ses. Tre av förskolorna var vi och besökte och gjorde intervjun där och de andra två träffade vi hemma hos dem. När vi kom till de tre förskolorna blev vi hänvisade till ett avskilt rum där vi kunde stänga in oss och det blev en lugn miljö. När vi besökte de två förskollärarna hemma var de bara de hemma vilket ledde till en avslappnad och lugn miljö att intervjuas i. Innan intervjuerna frågade vi förskollärarna om vi fick använda oss av ljudinspelning och alla fem godkände det. Vi ansåg att vi kommer åt det exakta svaret via ljudinspelning till skillnad av enbart anteckningar då du lätt kan missa något. Därför ansåg vi att ljudinspelning var en bra metod då vi skulle få med hela intervjun plus att vi kunde lyssna flera gånger på svaren. Kvale & Brinkmann (2009) skriver att genom att använda sig av ljudinspelningar kan intervjuaren koncentrera sig på själva intervjun och det blir då ett bättre samtal.

Bearbetning

Efter varje intervju satt vi oss och lyssnade på ljudinspelningen och skrev ner svaren som förskolläraren hade uttryckt. Trost (2010) ger som exempel om att när man har lyssnat på ljudinspelningen och skriver ner anteckningar till en sammanfattning blir det lättare att analysera. Det vill säga att man fokuserar på det intressanta materialet som tillhör studien och tar bort det som inte tillhör studien. Efter vi hade skrivit ner anteckningar analyserade vi dem en i taget och därefter tolkade vi en sammanfattning för att få ett resultat. Vi lyssnade flera gånger på materialet för att inte missa något och utifrån svaren kunde vi finna mönster av vad

förskollärarna hade sagt och utifrån det klargöra ett resultat med hjälp av olika rubriker. Enligt Trost (2010) så är det inte den intervjuade personen som påvisar ett mönster utan det är vi som intervjuat som efter analysen försöker få fram ett slags mönster. Med det menar han att mönstret blir en analytisk kategori. Mönstret för oss blev att vi kunde se både olikheter och likheter hos de fem förskollärarna samt att de skiljer sig om vilka strategier de arbetar efter.

Validitet och reliabilitet

Johansson & Svedner (2010) belyser att validitet innebär att genom resultatet av till exempel intervjuerna i undersökningen ger en sann bild av syftet. Vi anser att vår undersökning har en relativt hög validitet, eftersom vi anser att vi har uppnått en sann bild av vårt syfte genom att undersöka fem förskollärares erfarenheter och strategier om tecken som stöd utifrån våra kvalitativa intervjuer. Enligt Johansson & Svedner (2010) innebär reliabilitet hur noggrann forskarna har gjort mätningen av undersökningen, det vill säga att andra ska kunna finna samma mönster i undersökningen som forskaren belyste. Vi anser att vår reliabilitet är relativt hög då vi har använt oss av samma intervjufrågor, samma person som har intervjuat samt att vi båda var med på alla intervjuer vilket leder till att vi kan stödja varandra. Vi har även använt oss av ljudinspelning som vi sedan har dokumenterat vilket ger en god reliabilitet.

Resultat

I detta kapitel kommer vi redogöra en sammanställning av våra svar vi har fått av förskollärarna. Först kommer vi att kortfattat ge en överblick över det som framkom i intervjuerna för att sedan belysa vad var och en av förskollärarna som vi har valt att benämna av påhittade namn har sagt. Vi kommer att använda oss av skriftspråklig form men även svar i form av citat. Kvale (1997) menar att läsaren då får en bättre inblick i intervjusamtalet.

Som en bakgrund till vårt resultat vill vi nämna att alla fem förskolorna använder sig av någon form av tecken som stöd men det skiljer sig om varför de började med det och hur mycket de arbetar med tecken. På förskolan där Pernilla arbetar började de med tecken som stöd för två år sedan med en nystartad ettårsgrupp. De började med att utföra tecken i barngrupp för att det var något nytt och spännande, de hade läst artiklar om det samt att de arbetade mycket med målen i läroplanen som handlar mycket om språk och kommunikation. De andra förskollärarna använder sig av tecken som stöd för att det från början var ett eller flera barn som var i behov av detta.

Tecken som stöd stimulerar barns språkutveckling

De förskollärare vi har intervjuat anser att tecken som stöd stimulerar barns språkutveckling. Men det skiljer sig om vilka barn som de anser är i behov av det. Ingen av de fem förskollärarna har upptäckt några nackdelar med att arbeta med tecken som stöd.

Sara påstår att de flesta barn har nytta av tecken som stöd speciellt små barn innan de har det talande språket. Hon påstår även att barn från annat ursprungsland har nytta av tecken som stöd. Medan Lena anser att barn med ADHD, Asperger eller någon form av autism har nytta av tecken som stöd. Jana, Julia och Pernilla anser att alla barn på förskolan har nytta av tecken som stöd och så här uttrycker sig Pernilla;

Alla barn är i behov av tecken som stöd. Vi som har ren ett års avdelning där såg man tydligt att det var bra att börja. Genom att se att man får information på flera sätt. Lika med treåringarna som vi har nu så är det några som inte har talet och då ser man otroligt viktigt det har varit för barnen att de kan använda sig av det. Att vi kan fortsätta ha en kommunikation med dem. Tal- och specialpedagogerna säger att det är viktigt att allt vi kan förstå och även låtsas att vi förstår med ett barn som inte har riktigt språk är viktigt. Att kan de göra ett tecken på vad de vill och jag kan sätta ordet på det så är det ju fantastiskt och värdefullt. Det ger ju även mycket för självkänslan hos barnet.

Lena, Sara och Pernilla och Jana anser att tecken som stöd stimulerar barns språkutveckling och Lena tillägger också att det är ett stort stöd för barnet. Julia anser också att språkutvecklingen stimuleras med hjälp av tecken och så här uttrycker hon sig;

Det stimulerar barns språkutveckling och kommunikation på ett mycket bra sätt. Samlekar är bra eftersom att man måste stanna upp för allting går ju mycket saktare. Lika som att sjunga, barnen lär sig att lyssna på orden eftersom man måste sjunga så sakta. Så att det är bara fördelar då man får en lugnare grupp. För att man inte pratar så fort som man vanligtvis gör eftersom man ska hinna göra tecken samtidigt. Lika vid

maten blir det mycket lugnare vid bordet när man använder sig av tecken istället för att skrika rakt ut vad man vill ha.

Pernilla säger att det som kan inträffa när det äldre barnet inte har ett tillräckligt tal är att de lätt kan hamna utanför. Det barnet är ju inte inne i den sociala leken på samma vis som med dem som har ett fullt utvecklat tal. De barn som har talet babblar hela tiden och det finns ju inte tecken för att kunna använda i leken fullt ut. Det vill säga att de är på olika nivåer.

Ingen av de fem förskollärarna har sett eller upptäckt några nackdelar med att använda sig av tecken som stöd. De enda de kan påvisa är att vissa föräldrar visar oro över barnets språkutveckling då de tror att deras barn kommer bli senare i talet. Men Pernilla och Julia påvisar utifrån deras erfarenheter att om man är öppen med föräldrarna och förklarar varför tecken som stöd används så blev föräldrarna på deras förskola mer positiv till de hela.

Julia säger att på deras förskola har de upptäckt en stor skillnad på just småbarnsavdelningen. Hon ger exempel att de bland annat får bort gråten hos det yngre barnet vid separationen från föräldrarna då de kan förklara och visa med hjälp av tecken att mamma och pappa ska arbeta och du ska vara här på förskolan. Det blir då tydligare för barnet att få en bild om varför mamma och pappa går. Hon säger även att tecken som stöd är bra då det yngre barnet kan lära sig att förklara vad de vill utan att de har något språk och behöver då inte bli ledsen över att inte bli förstådd. På avdelningen med stora barn säger Julia att de sker mer som en lek. Barnen tycker det är spännande och nytt att få använda sina händer. Det tycker även att det är spännande att kunna kommunicera med kompisen i tystnad samt kunna ha en hemlighet som kanske inte någon annan förstår. Julia påstår därför att det blir mer på lek men samtidigt så får man ett lärande ifall det kommer ett barn som inte kan prata, då har de andra barnen det redan i sig. Allting måste man göra genom leken för att stimulera barnet och lära sig att använda det.

Sammanfattningsvis anser tre av förskollärarna att alla barn på förskolan har nytta av tecken som stöd till skillnad från de andra två. Då en av dem anser att de barn med ADHD, Asperger samt någon form av autism har nytta av tecken och den andre anser att de flesta barn men speciellt de yngre barnen utan talet samt de barn med annat ursprungsland har nytta av tecken som stöd. Likheterna mellan de fem förskollärarna är att de alla anser att tecken som stöd stimulerar till språkutvecklingen och att ingen av dem har stött på några nackdelar med arbetet med tecken som stöd.

Tecken som stöd används som ett hjälpmedel i barngruppen för tydligare kommunikation

Alla fem förskollärarna påstår att de arbetar med tecken som stöd men det skiljer sig hur de använder det och hur mycket. Samarbetet med hemmet om arbetet med tecken som stöd är olika mellan de fem förskolorna.

På tre av förskolorna använder de sig av tecken som stöd vid samlingarna då de kan teckna till sånger, siffror om hur många som är på förskolan och även tecken till frukter. Vissa av dem säger även att det används vid måltider, påklädning och vid spontana situationer. Julia säger att de använder tecken vid alla tillfällen. Medan Lena säger att de använder tecken som stöd i specifika situationer. Tre av förskolorna använder sig av veckans tecken. Vilket betyder att

barnen får lära sig ett nytt tecken varje vecka som de har uppsatt så alla barn kan se det när de vill. De presenterar det nya tecknet i samlingen och under veckan påminns både pedagogerna och barnen om tecknet. På en av förskolorna är de väldigt noga med att det är samma tecken i hela huset då pedagogerna och barnen kan arbeta och hjälpas åt.

Lena säger att de arbetar med tecken som stöd med de barn som de anser är i behov av det, och då vid en kommunikation med det enskilda barnet och inte med hela barngruppen men de har bilder uppsatta så alla barn kan ta del av dem. Lena belyser att vissa barn behöver se aktivitet i fråga, inte bara höra vad han/hon ska göra det vill säga att de upplevde att några barn inte hade förmågan att enbart ta in muntliga instruktioner. Pernilla säger att de har arbetat mycket med orden tillsammans, turas om, vänta och sitta och försöker att undvika ordet nej. Hon påstår även att man drar ner på ord och hastigheten av ord då vi pratar långsammare, vilket hon anser passar mycket bättre med de yngre barnen då det är mer deras tempo. Julia, Sara och Jana påstår att de använder tecken som stöd med alla barn, det vill säga både de yngre och de äldre barnen. Men att detta görs vid specifika situationer såsom samlingar och måltider. Resten av det dagliga arbetet lägger de mer tid till att teckna med de barn som är i mer behov av det. Medan Pernilla uttrycker sig om att de använder tecken som stöd mest med de yngre barnen men även med de äldre barnen som är i behov av detta och behöver stärka sitt tal.

Förskolornas samarbete med föräldrarna om tecken som stöd varierar. En del har enbart bilder uppsatta i hallen som föräldrarna kan ta del av. Två av förskollärarna säger att de informerar föräldrarna i veckobrevet om till exempel veckans tecken ord och vid funderingar från föräldrarna så för de en diskussion om det direkt. Medan en förskollärare påstår att de bara har informerat föräldrarna om att de använder sig av tecken som stöd men ingen vidare information förs.

Sammanfattningsvis ser vi att det skiljer sig om hur mycket och när de använder sig av tecken som stöd med barngruppen. Tre av förskollärarna påstår att det används mest under specifika tillfällen så som samlingar, måltider samt påklädning. Den fjärde förskolläraren påstår att de arbetar med tecken som stöd med vissa barn genom bilder som stärker orden, medan den femte anser att de arbetar med tecken som stöd under hela dagarna.

Utbildning och material erbjuds men brist på tid och ekonomi

Alla fem förskollärarna anser att det behövs utbildning inom ämnet men alla av dem har inte fått möjlighet till utbildning. De anser att det finns bra material men att det handlar om tid, pengar samt verktyg till att hitta information.

På den förskolan som Sara arbetar har hela personalgruppen fått gått på en 20-timmars kurs i TAKK (Tecken – Alternativ Kompletterande Kommunikation) via medborgarskolan. Hon anser att de absolut behövs utbildning i tecken som stöd i större utsträckning inom förskolan. Det tycker även Julia som nu utbildar sina kollegor i hemkommunen efter att ha gått en 40-timmars utbildning i Stockholm. Julia uttrycker sig om att hon tycker att det ska ingå i förskollärarytbildningen, eftersom när nya kommer direkt från utbildningen är det en stor saknad av att inte kunna tecken som stöd. Hon menar att förskolorna har kommit så långt med

arbetet med tecken som stöd medan nyutbildade inte har någon kunskap om det arbetet de utför på förskolan. Julia påstår att målet inom hennes kommun är att alla pedagoger under nästa år ska ha fått gått en grundkurs inom tecken som stöd.

På förskolorna där Lena, Jana och Pernilla arbetar är det bara någon enstaka i personalen som har fått gått utbildning. Jana säger att tanken är att de som har fått gått utbildningen ska dela med sig av kunskaperna till de andra pedagogerna på förskolan. Pernilla uttrycker sig om att de mestadels har fått kunskaper tillsammans med barnen via appar på lärplattan och sidor på internet. Medan Julia påpekar att i sin utbildning till andra förskollärare har hon sett att om det bara är en förskollärare från varje arbetslag så rinner arbetet med tecken som oftast ut i sanden. Hon menar att har förskolläraren ingen att bolla sina kunskaper med så känns det meningslöst och larvigt. Pernilla påpekar att det behövs utbildning för att komma igång men man behöver även verktyg så att man kan leta på de ord som man verkligen behöver. Hon ger exempel om att arbetar du på en småbarns avdelning så kanske du inte har nytta av ord som färger vilket kanske finns med i grundkursen utan har då mer användning av ord som till exempel mat, sova, napp med mera.

Lena och Pernilla anser att det finns bra material och information om tecken som stöd via internet. Pernilla säger att det finns mycket material som är gratis medan Julia uttrycker sig om att det är svårt att få tag på material och det som finns är väldigt dyrt att köpa in. Sara säger att det inte finns tillräckligt med information och material om tecken som stöd. Medan Jana påvisar att de material som finns är bra men dess värre att få tiden att räcka till att använda detta.

Pernilla uttrycker sig;

Jag hade aldrig tänkt på att jag skulle använda mig av tecken. Jag ser ju nu att det ger jättemycket och ger effekt. Lika som att man gör en dagsplanering så kan man göra en bas med tecken. Det är ju ett otroligt viktigt hjälpmedel med språk och kommunikation, kropp och identitet. Att kunna ge dem som inte har ett talande språk en annan variant av språk.

Sammanfattningsvis ser vi att alla fem förskollärarna anser att det behövs utbildning för tecken som stöd. Men det skiljer sig om och hur de har fått sin utbildning och information om tecken som stöd. Två av förskollärarna har gått en utbildning medan de andra tre har fått lära sig av sina kollegor som har fått gått utbildning samt att de har lärt sig på egen hand.

Sammanfattning av resultatet

Vårt syfte med denna studie var att få fram fem förskollärares erfarenheter samt strategier kring tecken som stöd. Studien bygger på våra två frågeställningar som är:

- Vilka erfarenheter har förskollärarna av barns språkutveckling med hjälp av tecken som stöd?
- Vilka strategier används för att arbeta med tecken som stöd i förskolan?

Det som framkommer i våra intervjuer är att tecken som stöd ses som ett hjälpmedel till barnens språkutveckling men de handlar mycket om hur pedagogerna får kunskap om hur de ska arbeta med detta. Resultatet visar även att de är positiva till ämnet och anser att det ger resultat.

Förskollärarnas erfarenheter kring tecken som stöd skiljer sig men de alla fem påstår att de har sett att de stimulerar barnets språkutveckling. Varför deras erfarenheter skiljer sig kan bero på hur länge de har arbetat med det, hur mycket, med vilka barn samt vilka utbildningar förskollärarna har gått. Alla fem förskollärarna påstår utifrån deras erfarenheter att de inte har upptäckt några nackdelar med att arbeta med tecken som stöd utan de har bara goda erfarenheter.

Förskollärarnas strategier är uppbyggda på olika vis. En del av dem arbetar med det enskilda specifika barnet medan de andra arbetar med hela barngruppen. Arbetet med tecken som stöd görs olika mycket då de antingen lägger ner mer fokus i specifika situationer med det specifika barnet och vid till exempel samlingar och måltider med hela barngruppen eller så arbetar de med tecken som stöd under hela dagarna med alla barn. De flesta av förskollärarna arbetar med hjälp av sin kropp för att förmedla tecknet medan en av förskollärarna belyser att de arbetar genom bilder och uttryck för att förmedla tecknet och inte med hjälp av kroppen. Det skiljer sig även om hur deras samarbete med hemmet ser ut, det vill säga hur de informerar och hur mycket.

Här nedan ger vi en överblick över förskollärarnas erfarenheter och strategier genom två listor där vi har punkta upp dem.

Erfarenheter:

- Sett att det stimulerar språkutvecklingen
- Lugnare grupp
- Lätt kan hamna utanför utan tal
- Får bort gråten
- Självkänslan blir bättre
- Vilka barn som är i behov
- Olika utbildningar

Strategier:

- Med alla barn i specifika situationer
- Med enskilda barn i specifika situationer
- Veckans tecken
- Information i veckobrevet
- Bilder på väggen
- Utbildningar
- Information

Diskussion och analys

I detta kapitel kommer vi först att diskutera och analysera metoden som vi har valt att använda till studien. Därefter följer en diskussion och analys över resultatet som vi kopplar till litteraturen som beskrivs tidigare i arbetet. Diskussionen är baserad på våra frågeställningar; Vilka erfarenheter har förskollärarna om barns språkutveckling med hjälp av tecken som stöd? I vilken form av strategier används tecken som stöd i förskolan?

Metoddiskussion

Vi började vår metod med att skicka ut enkäter via mejl till förskolor i olika kommuner för att vi ville få en bredare bild av arbetet med tecken som stöd i Sverige. Men vi insåg då ganska snabbt att den information och svar vi fick inte räckte för att nå vårt syfte av undersökningen. Johansson & Svedner (2010) beskriver att enkätundersökningar ger en bred men ytlig information. De påstår att enkätundersökning är en bra metod då informanterna kan svara med svarsalternativ och inte behöver utveckla sina svar. Vårt syfte var att undersöka förskollärares erfarenheter och strategier om tecken som stöd vilket innebär att det inte finns några svarsalternativ utan de måste utveckla svaren utifrån sig själv. Vi hade även kunnat använda oss av observationsundersökning men det skulle bli en tidskrävande analys vilket skulle leda till att vi inte skulle nå vårt syfte på den lilla tiden vi skulle ha observerat.

När vi utförde våra intervjuer använde vi oss av ljudinspelning vilket vi ansåg var ett bra sätt att fånga intervjun på. Bjørndal (2005) belyser att användning av ljud och bildinspelning är ett bra alternativ vid intervjuer då materialet bevaras och det finns möjlighet att återupprepa intervjun. Men å andra sidan när man använder sig av ljudinspelning märkte vi att förskollärarna blev lite stela i början men att det sedan släppte. Något annat är att det kan komma in någon i rummet som inte vet om ljudinspelningen och börjar prata. Vilket då leder till att vi måste avbryta ljudinspelningen eftersom den personen inte har gett godkännande.

Då vi utförde intervjuerna fick förskollärarna läsa igenom intervjufrågorna på plats innan vi började intervjun men det vi hade kunnat göra var att skicka ut intervjufrågorna via mejl så att de hade kunnat förbereda sig. Bjereld, Demker & Hinnfors (2009) belyser att olika faktorer såsom stress, trötthet samt nervositet kan ha påverkan på intervjun. Det vill säga att svaren kan bli annorlunda eller mer utvecklade om situationen hade varit annorlunda. Om förskollärarna hade fått frågorna innan så hade det kanske lett till en mer avslappnad intervju och förskollärarna hade kanske utvecklat sina svar. De hade då kunnat förbereda sig om vad de skulle svara på frågorna.

Resultatdiskussion

Tecken som stöd stimulerar barns språkutveckling

De förskollärarna vi har intervjuat säger att tecken som stöd stimulerar barnens språkutveckling och kommunikation och att alla barn har nytta av tecken. Utifrån resultatet har vi förstått att det inte går att teckna allting då tecken som stöd är tecken som stärker vissa ord. När du använder dig av tecken behöver du se personen som tecknar vilket leder till att du måste ha ögonkontakt med den du samtalar med. Vi anser att i en ett års grupp där det handlar mycket om närhet är det bra att komma ner i barnets nivå och ha ögonkontakt med barnet när du samtalar men å andra sidan ju äldre barnet blir desto sämre kan ögonkontakten bli eftersom de blir mer aktiva och inte lika beroende av närheten till de vuxna, vilket leder till att det blir svårare att göra tecken. Vi anser även att det är en förutsättning för pedagogerna och föräldrarna att börja med tecken som stöd så tidigt som möjligt med barnen för att kunna utvecklas med språket tillsammans. Vilket Gjems (2011) förstärker med att vi vuxna är en viktig del till barnets språkutveckling och att vi måste möta barnet där de är och tillsammans forma en väg till språket. Men å andra sidan anser vi att det kan bli en stor omställning för de föräldrarna som aldrig har använt sig av tecken som stöd tidigare. Skolverket (2010) belyser att föräldrarna ska få vara delaktiga i förskolans verksamhet, att förskolan bör ha ett samarbete med barnens hem, det vill säga att förskolan ska komplettera hemmet. Vi anser att om förskolan arbetar med tecken som stöd är det viktigt att samarbetet med föräldrarna är goda, eftersom barnet kan göra tecken oavsett om de är hemma eller i förskolan och då är det viktigt att föräldrarna har en aning om vad det handlar om och kan stötta dem.

Slutar barnen att tala då de tycker det är lättare att visa ett tecken? Enligt både förskollärarna och forskarna kommer språket spontant när barnet blir äldre vilket leder till att barnet behärskar de talande orden och känner då att de inte behöver ta hjälp av tecknet. Men som de kan ha nytta av senare i livet då barnet kan möta andra barn som har svårt med språket. Vilket i sin tur då blir att de barn som kommer med språksvårigheter inte blir utpekade av de andra barnen eftersom de har erfarenheter och vet vad tecken som stöd används för. Vilket vi kan koppla till att vissa föräldrar är oroliga för hur andra barn ska möta deras barn, som till exempel studien som Gregg, Rugg, Souto-Manning (2011) har gjort, de beskriver om en familj som gjorde en portfölj för att följa sitt barns språkutveckling och även se hur sitt barn uppfattas av de andra barnen.

Efter vår studie har vi sett att en av de fem förskollärarna vi har intervjuat började med att använda tecken som stöd från allra första början med ett års avdelning medan de andra började när de ansåg att några barn hade behov av det. Vilken strategi som är bäst är upp till varje förskola men vi anser att om förskolan börjar med alla barnen på ett års avdelning och sedan fortsätter med hela gruppen blir inte de barnen med språkstörning så utpekade. Det vill säga att vi inte ska dela in barnen i olika fack utan vi ska arbeta tillsammans och hjälpa varandra till att nå språket på ett eller annat vis. Heister (2003) skriver om ett barn har språkstörning och behöver extra hjälp, blir de barnet oftast inkallad till ett rum där antingen en pedagog eller logoped sitter med barnet och gör språkövningar. Vilket vi anser som utpekande

för barnet då andra barn kan ifrågasätta detta. Men å andra sidan kanske barnet behöver en lugn miljö och öva ensam med en vuxen. Heister (2003) påstår även att när barnet sedan kommer ut från rummet ses de barnet som vem som helst i barngruppen. Dencik, Bäckström och Larsson (1988) belyser då att de har sett i forskning att barn som har brist på sin språkförmåga kan konsekvenserna bli att samspelet med andra barn på förskolan blir mindre även att de blir en mindre social karaktär än för de andra barnen. Vilket de på en förskola påpekade att de kunde se hur de barn som har de svårt med språket blev lite utanför den sociala leken.

Tecken som stöd används som ett hjälpmedel i barngruppen för tydligare kommunikation.

Av egna erfarenheter vet vi att på en förskola är det barn som gråter, blir arga samt irriterade av olika skäl. Vi pedagoger försöker då att kommunicera med barnen och förstå varför de känner som de gör. Men om barnet har svårt att uttrycka sig hur ska vi då förstå varandra? I en av intervjuerna framkommer det att gråten hos de yngre barnen har minskat då de har använt sig av tecken som stöd, till exempel att pedagogerna kan förklara för barnet att mamma och pappa ska arbeta. Det framkommer även i litteraturen att aggressionerna hos barn minskat då de använt sig av tecken. Till exempel att det kommer fram ett barn till dig som ivrigt vill berätta något för dig och du känner dig som ett frågetecken då du inte riktigt förstår orden barnet säger. Om barnet då kan förstärka några av sina viktigaste ord genom tecken så kan du få en bild av en del av barnets berättelse. Vilket leder till att barnet inte behöver bli frustrerad över att inte bli förstörd och de stärker även barnets självbild. Det kan även förhindra konflikter mellan barnen då Juhlin (2009) skriver om att när barnet inte orkar med frustrationen om att inte bli förstörd kan konsekvenserna bli att barnet antingen agerar genom slag eller blir tystlåten och försvinner i mängden. Ska detta behöva ske för att ett barn har brist i sin språkutveckling?

Fyra av förskollärarna använder sig av tecken som stöd i samlingar och matsituationer för att de anser att det blir en mycket lugnare miljö. Med det menar de att vid måltiden behöver barnen inte skrika rakt ut till exempel jag vill ha mjölken. Utan att de kan visa med tecken att de vill ha mjölk. Men å andra sidan är det väldigt viktigt att sätta ord, de vill säga ordet till tecknet. Då tecken som stöd är till för att stärka barnets språk och inte dämpa. Vi anser att det absolut kan skapa en lugnare miljö vid dessa situationer men det är ändå där som de intressanta samtalen sker och de får vi inte förhindra eller glömma bort. Då barnen är i behov av att ha dessa rika samtal för att utvecklas i språket.

I våra intervjuer fick vi till svar att fyra av förskollärarna använder sig av veckans tecken, och en av dem har samma ord i hela huset för att barnen och pedagogerna kan hjälpas åt. Men Pernilla uttrycker sig utifrån sina erfarenheter om att på en ett års avdelning används ord som napp, blöja, sova och mat. Hur blir det då om hela huset har samma ord? Vi anser att om förskolan skulle ha ord som napp och blöja hjälper det de yngre barnen men hur blir det för de äldre barnen då de inte blir deras vardagsord. Men å andra sidan om vi skulle ta vardagsord som de äldre barnen använder, vad har de yngre barnen för nytta av dessa?

Julia påstår att de äldre barnen tycker att tecken som stöd är något spännande och nytt. Men om alla skulle börja med tecken som stöd vid ett år, så som Pernilla uttrycker att de gjorde. Hur känner då barnen för tecken när de är äldre? Är det fortfarande spännande och roligt eller kommer de att lägga det åt sidan och bli ointresserad av tecken?

Litteraturen tar upp om hur viktig vår kropp är då vi samtalar med varandra. Att vi visar känslor och förstärker ord via vårt kroppsspråk. Om vi visar ett tecken till exempel arg men är glad i kroppsspråket, hur påverkas barnet av det? Juhlin (1988) skriver om hur viktigt det är för barn att också känna till och använda sig av kroppen när de samtalar. Hon ger exempel på att barn ofta kan bli förvirrade då de hör ett ord från en person men personens kropp visar något annat. Det är därför viktigt att vara tydlig i det du vill säga och genom att använda dig av kroppen förstärker du det du vill säga och det leder till att missförstånd klaras upp eller uppstår inte alls.

Utbildning och material erbjuds men brist på tid och ekonomi

Utifrån resultatet har vi förstått att det är svårt att få tag på personal som är utbildad inom ämnet och hur ska då förskolan samt föräldrarna kunna leda barnet in i tecken världen? Enligt Heister (2003) är det svårare att få hjälp om barnet har tal- och språkstörningar än om barnet har hörsel eller syn nedsättning. Möter vi ett barn med hörsel eller syn nedsättning vet vi att vi kan vända oss till landstinget där de har specifika avdelningar för dessa områden medan tal- och språkstörning är svårare att hitta personer med utbildning inom detta område. Men hur kan det vara så? När både förskollärarna, forskarna, författarna samt en stor del av läroplanen påstår att språkutvecklingen är bland det viktigaste och att vi behöver språket för att kunna fungera i samhället vi lever i idag. Heister (2003) belyser via forskarna att språkstörning är ett av det vanligaste funktionshindret hos barn i förskoleåldern. Varför satsar inte samhället då mer på olika hjälpmedel i detta fall tecken som stöd till barnets språkutveckling? Då vi uppfattar av både forskarna och förskollärarna att tecken som stöd är ett bra hjälpmedel till barnets språkutveckling. I läroplanen står det också att alla barn ska utifrån sina behov och begär ha rätt till samma pedagogiska verksamhet, det vill säga att de barn som behöver mer stimulans ska få det. Eftersom de påstår att språkstörning är vanligt bland barn på förskolan så undrar vi varför inte de ingår mer av detta i förskollärarytbildningen. För när vi sedan kommer ut i arbetslivet handlar det om att vi måste gå på vidareutbildning för att vi ska kunna göra ett bra jobb med alla barn som blir en kostnad för förskolan. Vi blir även frånvarande och det behövs vikarie. Men å andra sidan behöver vi få vidareutbildningar då det sker utveckling hela tiden inom förskolan och samhället.

Sammanfattningsvis har vi utifrån intervjuerna med förskollärarna förstått att alla de fem använder tecken som stöd på sin förskola men att de används varierat mycket. En förskollärare säger att de använder det i alla tillfällen, en annan förskollärare säger att de enbart har det uppsatt på väggen och de andra förskollärarna påstår att de använder i specifika situationer. Men varför är det så stor skillnad på hur mycket de använder sig av tecken eftersom de alla påstår att tecken som stöd är stimulerande för barnets språkutveckling. Är det för att det är ett nytt arbetssätt? Eller för att pedagogerna inte har tillräckligt med kunskaper? Finns det för lite forskning och information av tidigare erfarenheter från andra förskollärare?

Övergripande diskussion

Språket är viktigt i vårt samhälle för att vi människor ska kunna göra oss hörda och förstådda. Därför anser vi att barn så tidigt som möjligt ska få möjlighet att stimulera sitt språk. Förskolan har i uppgift enligt läroplanen att stimulera varje barns behov med hjälp av olika arbetssätt, eftersom alla barn fungerar olika. Det vill säga att det behövs olika hjälpmedel. Det är också viktigt att hela arbetslaget utgår från samma mål och måste då se utifrån hur barngruppen är. Just nu är tecken som stöd ett hjälpmedel som används på en del förskolor för barnets språkutveckling och vårt syfte med denna studie var att undersöka och analysera fem förskollärares erfarenheter och strategier om tecken som stöd. Resultatet blev att de fem förskollärarna ansåg att tecken som stöd stimulerar barnets språkutveckling, ger resultat samt att de inte har stött på några nackdelar med tecken som stöd. Deras strategier ser olika ut då en del arbetar hela dagar med tecken som stöd och de andra under specifika situationer.

Vidare undersökning

För vidare forskning tror vi att observation kan vara ett bra metodval. Med det menar vi att man kan observera en småbarnsavdelning för att sedan följa dem genom åren och se hur tecken som stöd har påverkat deras språkutveckling. Enligt Rubinstein Reich och Wesén (1986) är syftet med observationer att få en helhetsbild av hur barnet utvecklas eller inte utvecklas under arbetet. Utifrån observationen kan sedan pedagogen utvärdera och se om arbetet har gett resultat.

Litteraturförteckning

- Bjereld, U., Demker, M. & Hinnfors, J. (2009). *Varför vetenskap?: om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. (3., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Björklund, E. (2008). *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2009. Göteborg.
- Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Dencik, L., Bäckström, C. & Larsson, E. (1988). *Barnens två världar*. Solna: Esselte studium.
- Engdahl, I. (2011). *Toddlers as social actors in the Swedish preschool*. (Doctoral dissertation). Stockholm: Department of Child and Youth Studies, Stockholm University.
- Ganz, J.B., Cook, K.E., Corbin-Newsome, J., Bourgeois, B., & Flores, M. (2005). Variations on the Use of a Pictorial Alternative Communication System with a Child with Autism and Developmental Delays. *TEACHING Exceptional Children Plus*, Vol.1. No.6. pp. 1-14.
- Gjems, L. (2011). *Barn samtalar sig till kunskap*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur AB.
- Gregg, K., Rugg, M. & Souto-Manning, M. (2011). Fostering Family-Centered Practices through a Family-Created Portfolio. *The School Community Journal*, Vol. 21, No. 1. pp. 53-70.
- Hagtvet, B.E. (2004). *Språkstimulering. D. 1, Tal och skrift i förskoleåldern*. (1. uppl.) Stockholm: Natur och kultur.
- Heister Trygg, B. (2003). *Förslag till policy för AKK: barn med grav tal- och språkstörning och behov av alternativa kommunikationsvägar (AKK)*. (1. uppl.) Vällingby: Hjälpmedelsinstitutet.
- Hjerm, M. & Lindgren, S. (2010). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.
- Håkansson, G. (1998). *Språkinläring hos barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Jensen, M. (2012). *Kommunikation i klassrummet*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, B. & Svedner, P.O. (2010). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. (5. uppl.) Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Juhlin, L. (2009). *Tala ut och prata på*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

- Løkken, G., Haugen, S. & Röthle, M. (red.) (2006). *Småbarnspedagogik: fenomenologiska och estetiska förhållningssätt*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Marilyn, D. (1996) Seeing Language: The Effect over Time of Sign Language on Vocabulary Development in Early Childhood Education. *Child Study Journal*, Vol. 26. No.3. pp.193-208.
- Niss, G. & Söderström, A. (2006). *Små barn i förskolan: den viktiga vardagen och läroplanen*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I. (1993). *Barnomsorg för de yngsta: en forskningsöversikt*. (1. uppl.) Stockholm: Socialstyr..
- Renberg, B. (2006). *Språkets mirakel: om tänkande, tal och skrift*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Rubinstein Reich, L. & Wesén, B. (1986). *Observera mera!*. Lund: Studentlitteratur.
- Skau, L. & Cascella, P.W.(2006) Using Assistive Technology to Foster Speech and Language Skills at Home and in Preschool *TEACHING Exceptional Children*, Vol 38. No. 6. pp. 12-17.
- Skolverket (2005). *Kvalitet i förskolan: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Skolverket.
- Svensson, A. (1998). *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. Lund: Studentlitteratur.
- Tisell, A. (2009). *Lilla boken om tecken: som ett verktyg för kommunikation och språkutveckling*. (1. uppl.) Lidingö: Hatten.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. (4., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Westerlund, M. (2009). *Barn i början: språkutveckling i förskoleåldern*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.

Webbkällor:

<http://www.sdr.org/teckensprak/svenskt-teckensprak-och-tss-detta-ar-skillnaden> (130712. Hämtat den 131010)

<http://www.westmannatolk.se/Tecken-i-foerskolan> (100801. Hämtat den 131010)

Bilaga 1

Hej!

Vi är två studenter som utbildar oss till förskollärare på högskolan i Gävle. Vi skriver just nu vårt examensarbete som kommer att handla om tecken som stöd. Anledningen till att vi har valt detta ämne är för att vi upplever det som ett hett ämne och att det diskuteras mycket. Därför vill vi fördjupa oss i ämnet samt se hur förskollärarna ställer sig till tecken som stöd. Vi är då nyfikna på hur ni arbetar eller inte arbetar med detta. Vi vore väldigt tacksamma om du/ni har möjlighet att svara på våra frågor. Intervjun tar ungefär 30 minuter.

Vi kommer i vårt arbete inte nämna några namn, varken på dig eller på förskolan, och du väljer själv om du vill delta i vår forskning och vilka frågor du vill svara på. Intervjun kommer att spelas in via ljudinspelning men denna inspelning kommer att raderas efter arbetets slut. Forskningsarbetet kommer att publiceras på DIVA.

Tack på förhand!

Maria Glaas
Johanna Jansson

Bilaga 2

Intervjufrågor:

1. Använder ni er av tecken som stöd?
2. Varför använder ni eller inte det?
3. Hur kom det sig att ni började använda er av tecken som stöd?
4. Hur använder ni tecken som stöd med barnen?
5. Använder ni er av tecken som stöd dagligen eller i specifika situationer?
6. Använder ni tecken som stöd med småbarn utan tal eller även med de stora barnen?
7. Används det med hela barngruppen eller med vissa barn?
8. Har ni fått någon utbildning om tecken som stöd? Om ja, vilken?
9. Anser du att det behövs utbildning?
10. Tycker ni att det finns tillräckligt med material och information om detta?
11. Vilka barn anser ni har nytta av tecken som stöd?
12. Anser ni eller anser ni inte att tecken som stöd stimulerar barns språkutveckling och kommunikation?
13. Har ni upptäckt fördelar respektive nackdelar med att arbeta med tecken?
14. Har ni något samarbete med hemmet om ert arbete med tecken som stöd? Om ja, på vilket vis? Om nej, vad beror det på?